Autor Guste Santini
Srijeda, 26 Siječanj 2011 22:40

Rastu cijene hrane, energije, sirovina – ponavlja se priča iz početka 2008. Godine. Male, nerazvijene i tranzicijske zemlje, kao što je to Hrvatska, koje su zadužene prema inozemstvu na razini BDP-a naći će se u golemim gospodrskim i socijalnim problemima. Oba su problema zapravo sijamski blizanci. Ako gospodarstvo raste smanjuju se socijalne tenzije, i obratno. Hrvatska je u ozbiljnoj gospodarskoj i na vratima dramatične socijalne krize koju još nismo na pravi način identificirali. Ipak, izborna godina hoćeš-nećeš ima svoja pravila igre. Oporba će „soliti socijalne rane“ a vladajući, kako ne bi izgubili izbore, pokušat će senzibilno reagirati na rastuće socijalne probleme. Rezultat te i takve politike je poznat – gospodarska i socijalna kriza će se dodatno produbiti. Nova ili stara-nova vlast naći će se u ozbiljnim problemima jer će nstupiti bolni rezovi koji će imati značajne negativne socijalne učinke. Prema tome, postavlja se pitanje: da li treba država pristupiti kontroli cijena ili valja povećati porezne presiju kako bi prikupila dodatna sredstva za „iznuđene“ socijalne programe.

Pogledajmo što kaže klasična, neoliberalistička, mudrost.

Ako je privatni sektor mnogo trošio na na privatna dobra - recimo kuće, namještaj, odjeću itd. – a država prikupljene porezne prihode troši na kupnju, recimo oružja, pasti će cijene komercijalnih dobara a povećat će se cijene oružja - ukoliko se povećaju porezi. I **što su porezni prihodi veći to država više utječe na odnos ponude i potražnje na tržištu komercijalnih dobara u pravcu smanjenja potražnje, u prvom koraku, i smanjenja ponude, u drugom koraku.**
Smanjene relativne cijene utrživih dobara u odnosu na cijene oružja signalizirat će investitorima da ne ulažu u tržišna dobra već da svoja sredstva/investicije usmjere na proizvodnju oružja. Ekonomisti bi rekli remete se tržišni signali što rezultira suboptimalnom alokacijom akumulacije. Tako će se povećavati broj nezaposlenih u sektoru utrživih dobara, dok će se nezaposlenost smanjiti kod proizvođača oružja. Ekonomisti se stoga, kako bi ukazali na štetnost poreza, pozivaju na Paretov optimum. Općenito proces reprodukcije, bar kada je riječ o ekonomskoj teoriji (tradicija je tradicija) izostavlja poreze, pa se
proces reprodukcije sastoji od: proizvodnje, razmjene i potrošnje
. Karl Marks kada govori o procesu reprodukcije uključuje i raspodjelu, tzv. sekundarna raspodjela, ali je u ekonomskoj analizi „zaboravlja“. Tako se porezi, osim u slučaju parcijalnog pristupa – parcijalna ravnoteža, izostavljaju i „priča se priča“ o suglasju javnog i privatnog interesa, pojednostavljuje se priča do nesnošljivosti, iako za to nema dokaza. U građanskoj teoriji J. M. Keynes „vraća“ u priču normativno, dakle vrijednosni sud – moralnu filozofiju kojoj je pripadao i Adam Smith.

Keynesijanci kažu važne su relativne cijene, monetaristi prednost daju apsolutnim cijenama. U prvom slučaju inflacija nije presudni problem gospodarstva, u drugom jest. **Neolib**

eralisti smatraju da cijenu ne određuju troškovi već ona zavisi u prvom redu od potražnje . Tako je vrijednosna struktura „besmislena“ koonstrukcija koja nema smisla. Sve se lijepo može matematizirati glatkim krivuljama iako ih nigdje u stvarnosti, bar kad je ekonomija u pitanju, nema.

Pogledajmo za trenutak poreze. David Ricardo, moj omiljeni ekonomista, je u svojim Načelima... iz 1817. Godine jasno pokazao da su **svi porezi u konačnici porez na kapital.** Upravo holistički pristu Davida Ricarda, po mome mišljenju, tog velikog politekonomistu određuje kao jednog od stupova ekonomske teorije i politike. Istina bog bio je one veliki Englez što pokazuje i dokazuje da **ek**
onomisti nisu imuni na nacionalnu pripadnost.
Porezi mogu biti kako na strani proizvodne, izravni porezi, tako i na strani potrošnje, potrošni porezi. U osnovi nije presudno, teoretski, da li je porezni poreznog ili potrošnog tipa. Ipak u ekonomskoj politici to je presudno kao što sam pokrazao u „Porezna reforma i hrvatska kriza“. Musgrave je inzistirao na na poreznoj ekvivalenciji, pokazujući da pojedini porezni oblici, u konačnici, funkcioniraju po zakonu spojenih posuda. Malo sam se izguvio, vratimo se priči.

U javnosti se smatra da je jedinstvena stopa poreza na dodanu vrijednost neutralna. Upravo suprotno **linearne mjere djeluju selektivno,** i nema neutralnog poreza. Najbliže neutralnosti je tzv. glavarina, ali ni ona ne zadovoljava taj kriterij u uvjetima tvrdog budžetskog ograničenja. Kada je riječ o porezima valja reći da bi svaki porez morao respektirati elastičnosti u odnosu na cijenu/dohodak oporeziivog proizvoda/usluge/faktora i samo u tom slučaju smanjuju se selektivni učinci oporezivanja. Prema tome, porezi povećavaju cijenu, s jedne strane, i, smanjuju potražnju, količinu, s druge strane. **Točk**
a pokrića se pomiće udesno pa granični proizvođaći „izlaze iz igre“
. Zato i postoji izreka: „stari porezi – dobri porezi“ i to upravo zato jer se privredna struktura prilagodila prethodno uvedenim porezima.

Sada nam preostaje da spojimo ove dvije priče.

Kontrola cijena, remeti relativne cijene i zamrzavanje cijena predstavlja subvenciju odnosnog proizvoda ukoliko država „pokrije“ razliku, ukoliko se to ne dogodi odnosni sektor „zavaršava u bespućima gubitničke zbiljonosti“. Međutim, da bi država pokrila gubitke proizvođačima zamrznutih proizvoda/usluga mora povećati porezne prihode ili prodati dio svoje imovine, odnosno zadužiti se, porezi na: sadašnjost, prošlost i budućnost, što znači da **dva puta intervenira jednom kada zamrzava cijene jednih dobara, i, drugi put, kada povećava poreznu presiju drugih dobara.**

Takvih slučajeva ima u izobilju. Svi energenti u hrvatskoj su „pod kontrolom“. Određivanje minimalne plaće također je cijenovna intervencija na tržištu rada. Subvencija proračuna mirovinskim fondovima dio je iste priče. Drugim riječima, ukoliko država neprestano oporezuje, subvencionira ona zapravo eliminira tržište kao kriterij funkcioniranja i postavlja se pitanje da li je u tim i takvim uvjetima uopće moguće govoriti o tržišnom modelu privređivanja. Ne treba gubiti iz vida da procesi nisu linearni već da su krivolinijski i multiplikativni.

Zaključak. Valja biti krajnje obazriv pirlikom rasprave da li ili ne upravljati cijenama i tako kupovati socijalni mir. Činjenica da je tečaj kune fiksiran jasno pokazuje da u Hravatskoj zapravo imamo manje tržišta nego što to mnogi, čak ekonomisti, misle.